mėjantis griovys. Sprendžiant iš visko, tai buvęs savotiškas vandeniui nutekėti XVI a. vidurio įrenginys. Po abiem akmenų grindiniais minėtoje 2,8 m pločio atkarpoje buvo atkasta XVI a. pirmosios pusės 3,2 m ilgio apie 35 cm storio su 11-13 cm skersmens išgręžta skyle medinio vamzdžio dalis. Vamzdis, kaip ir viršuje buvęs XVII a. akmenimis grįstas latakas, vedė į gynybinėje sienoje buvusią angą.

Į dešinę nuo vartų į arsenalo teritoriją iš PV pusės atkasti dar vieno (V arsenalo korpuso) XVII a. pirmojoje pusėje stovėjusio 19x14 m dydžio pastato arkiniai pamatai ir sienų likučiai. Galimas daiktas, kad antrasis ir šis pastatai statyti vienu metu ir priklausė V korpusui. Vėliau, XVIII a. pabaigoje, jis buvo pailgintas į PR dar 19,5 m.

Prieš mūrinę statybą tirto i teritorija buvusi ištisai užstatyta mediniais statiniais.

Surinkta archeologinė XIV-XVII a. medžiaga negausi. Daugiausia tai XVI a. antrosios pusės ir XVII a. keramika. Be to, rasta keliolika Jono Kazimiero (1648-1668) šilingų, vos kelios XIV a. žiestų puodų šukės ir visai sunykęs geležinis pentinas.

Aleksiejus Luchtanas

TYRINĖJIMAI KERNAVĖJE

1986-1987 m. Vilniaus valstybinio V. Kapsuko universiteto Lietuvos TSR istorijos katedros ekspedicija tęsė Kernavės (Širvintų raj.) archeologinių paminklų tyrinėjimus.

1986 m. gegužės mėn. Pajautos slėnyje į PV nuo Pilies kalno melioracinėje tranšėjoje aptiktos medinio kelio liekanos, akmenų grindiniai, išversti pastatų sienojai. Siekiant išaiškinti paminklo pobūdį ir chronologiją bei nustatyti užimamą teritoriją apie 100 m į P nuo Pilies kalno papėdės melioracijos metu

apardytoje zonoje, 1986 ir 1987 m. ištirti 8 plota (660 m^2). Aptiktas 60-160 cm storio kultūrinis sluoksnis, kuriame išskirti du užstatymo horizontai, priklausą XIII-XIV a.

Žemiau jų, 150-165 cm gylyje nuo paviršiaus, durpėse, rastas slaptas medinis kelias - medgrinda, ėjusi per pelkę Š-P kryptimi. Plotuose Nr. 6, 4 "A" ir 1986 m. melioracinėje tranšėjoje ištirta 18 m ilgio šio kelio atkarpa. Kelias buvo apie 2,4 m pločio, grįstas 7-12 cm storio netašytais pušiniais rąsteliais klotais vienas šalia kito, be sijų apačioje. Šalia kelio durpyne jokių radinių nerasta, atrodo, teritorija buvo negyvenama, apaugusi nendrėmis ir kitokia pelkine augmenija. Kelio paviršiuje rasta gyvulių kaulų, varinė skardelė ir ankstyvosios grublėtos keramikos puodo pakraštėlis. Radiniai ir bendra stratigrafija leidžia priskirti medgrindą I m.e. tūkstantmečiui. Matyt, ji jungė 1983-1984 m. tyrinėtą gyvenvietę Neries krante (žr. ATL 1982 ir 1983 metais. - V., 1984. - P. 28-31; ATL 1984 ir 1985 metais. - V., 1986. - P. 30-32) su piliakalniais.

Žemutinis kultūrinio sluoksnio horizontas aptiktas 1,1-1,3 m gylyje nuo paviršiaus ir apie 50-60 cm aukščiau medgrindos. Jis susidarė ant smėlio ir žvyro, sunešto potvynių metu virš durpių. Šiam horizontui priklauso 3,4-4 m pločio gatvė, ėjusi per plotus Nr., 1, 4, 4 "A", 6, 8 iš ŠR į PV, ištirta daugiau kaip 40 m ilgio dalis. Gatvė neturėjo jokio grindinio, tik vietomis gulėjo išilgai jos sumesti lentgaliai. Iš abiejų pusių ėjo tvoros iš kas 60-80 cm įsmeigtų 8-10 cm storio pušinių kuolų. Tarpai buvo perpinti plonomis beržo ir juodalksnio kartimis ir šakomis.

Šalia gatvės aptiktos dviejų pastatų liekanos ir vieno vainiko rentiniu įrėmintas šaltinis. Ūkinės paskirties pastatas su akmenimis grįsta asla aptiktas plote Nr. 1, apie 1 m į V nuo gatvės, buvo 2,6x 2,6 m dydžio. Žymiai geriau išliko amatininko-kaulo drožėjo dirbtuvėlė plote Nr. 4. Tai keturkampis 4,5x 3 m dydžio pastatas iš apvalių nužievintų rąstų su

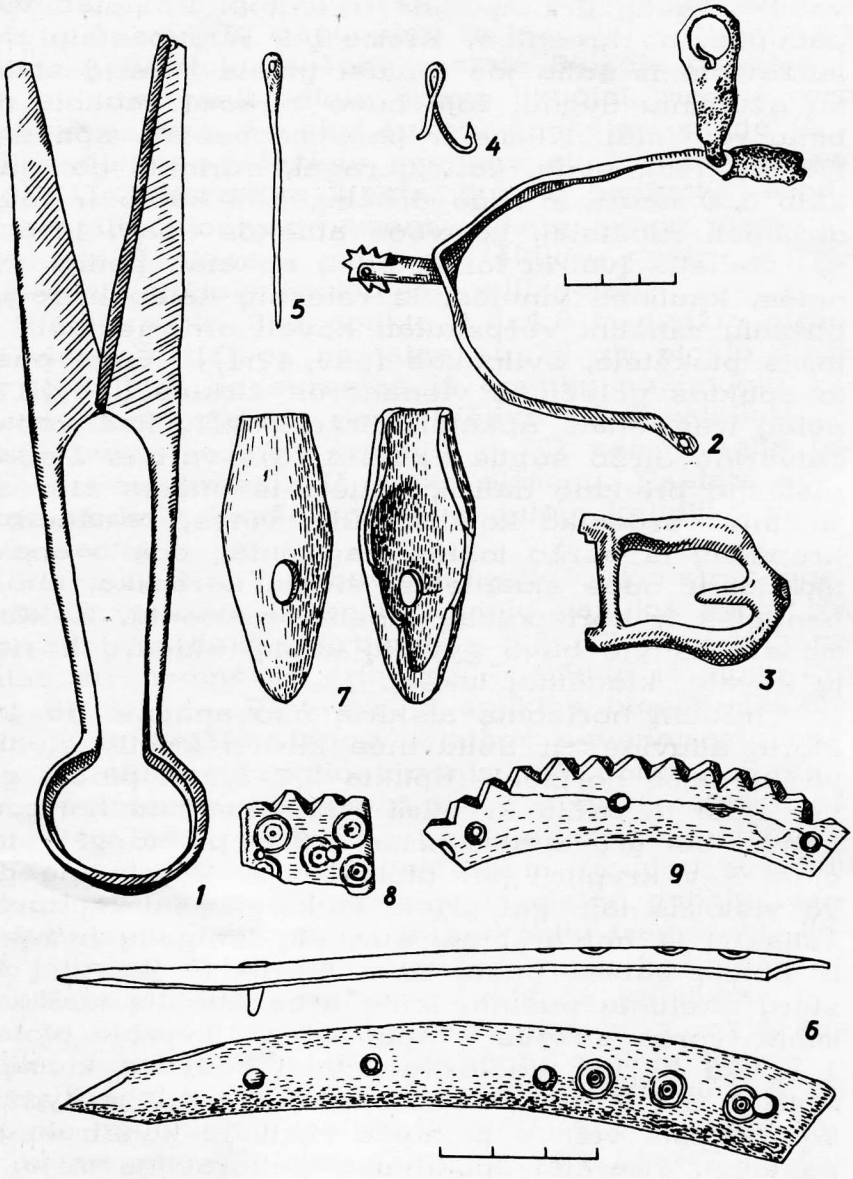

17 pav. Kernavė

grindimis iš storų skeltų lentų. Išliko dalis apatinio vainiko rąstų, grindų sijos ir lentos. Pastatas vienos patalpos, be krosnies. Kieme į P nuo pastato rasta laužavietė ir šalia jos buvusi įkasta į žemę statinė su ąžuoliniu dugnu. Joje buvo mirkomi kaulinių dirbinių ruošiniai. Kieme ir pačiame pastate aptikti pjaustyti briedžių, elnių, galvijų ragai, surinkta daugiau kaip 330 kaulo ir rago drožlių, 106 kaulo ir rago dirbiniai, ruošiniai, gamybos atliekos (pav. 17:6, 8, 9). Gausūs įvairių formų šukų apkalai, peilių kriaunelės, kaulinės vinutės. Iš retesnių kaulo ir rago dirbinių minėtini verpstukai, apvali ornamentuota akutėmis plokštelė, švilpukas (pav, 17:1), Šalia pastato aptiktos geležinės vienanarės žirklės (pav. 17:1), peilių fragmentai, apkalai, diržo sagčių liežuvėliai, žalvarinė diržo sagtis (pav. 17:3), varinis žiedas platesne priekine dalimi, valtelė iš pušies žievės, medinis verpstuko kotelis, kūlė, vinys, kamščiai, krepšelių iš beržo tošies fragmentai, odinio apavo likučiai ir odos skiautelės, žiesta keramika, puošta bangelės ir horizontalių juostų ornamentu. Kultūriniame sluoksnyje buvo gyvulių kaulų, skiedrų ir riešutų kevalų, kiaušinių lukštų.

Viršutinį horizontą atskiria nuo apatinio 30-40 cm storio aliuvinės ir deliuvinės kilmės smėlio sluoksnis. Viršutiniame horizonte aptikta 2,7-2,9 m pločio gatvė, ėjusi ta pačia kryptimi virš žemutinio horizonto gatvės bei grįsta akmenimis 1,2 m pločio gatvelė, ėjusi R-V kryptimi per plotą Nr. 3. Pagrindinė gatvė vietomis taip pat grįsta lauko akmenimis, turėjo šaligatvį iš netvarkingai sumestų lentgalių ir rąstų. Iš abiejų gatvės pusių buvo tvoros iš įkastų į žemę storų skeltinių pušinių lentų arba sukaltų kuolų. Pirminis tvoros aukštis - apie 1,8 m. Tvoroje plote Nr. 1 aptikti 80 cm pločio varteliai į sodybos kiemą. Apie 2 m į R nuo vartelių buvo 5,8x4,2 m dydžio keturkampis vienos patalpos rąstinės konstrukcijos pastatas, smarkiai apgadintas melioracijos metu. Pastatas turėjo medines grindis ir plūktą iš molio krosnį PR kampe. Kieme, ūkinėse duobėse ir pačiame

pastate aptikta keliolika įvairiausio dydžio žalvarinių skardelių, molinių tiglių fragmentų, vielos gabalų, sulaužytų žalvarinių papuošalų ir lazdelių - metalo žaliavos. Aptvertoje iš šonų rąstais ūkinėje duobėje tarp skiedrų rasti odinio apavo likučiai, medinė verpstė su svastikos ženklu, šukos, šaukštas, plūdė iš pušies žievės, geležinis pentinas su žvaigždute (pav. 17:2). Visa keramika žiesta, puošta bangelių arba horizontalių juostų ornamentu, vieno puodo dugne įspaustas ženklas - ratas su iškilimu centre ir penkiais platėjančiais radialiniais stipinais.

Plotuose Nr. 2-3 aptikta 4,8x4,8 m dydžio pirtis. Tai vienos patalpos pastatas su 78 cm pločio durimis R dalyje. Jis surėstas iš apvalių nužievintų 17-21 cm storio pušinių rąstų (išliko iki 3 vainikų). Viduje buvo medinės grindys, o PR kampe šalia įėjimo stovėjo krosnis iš lauko akmenų. Pastate aptiktas medinis kaušelis, kieme gulėjo keliolika beržinių vantų.

Plotuose Nr. 7-8 buvo 3 rėstinės konstrukcijos pastatai, vietomis išlikę iki dviejų vainikų. Plote Nr. 7 amatininko liejiko dirbtuvė - 5,8x6,2 m dydžio pastatas su medinėmis grindimis ir plūkta iš molio krosnimi ŠR kampe. Plote Nr. 8 aptiktas blogiau išlikęs 4,8x4,8 m dydžio vienos patalpos gyvenamasis namas su plūkta iš molio krosnimi ŠV kampe. Šalia namo ŠR kampo stovėjo 5,6x2,8 m dydžio ūkinis pastatas-tvartelis, padalytas į tris skirtingo dydžio patalpas. Amatininko dirbtuvėje rasta daugiau kaip 200 žalvarinės skardos fragmentų ir vielos gabalų, sulaužytų segių, apyrankių ir antkaklių fragmentų, liejimo atliekų, apkalėlių, kniedžių, segių liežuvėlių, grandinėlių, adata, dvišakis žvejybos kabliukas ir kt. (pav. 17:4, 5). Kieme šalia dirbtuvės rasta keliolika žalvario lašų, 30 fragmentų molinių liejimo formų žiedams pinta priekine dalimi, pasaginėms segėlėms aguoniniais galais, kabučiams, žvangučiams, kitokiems papuošalams. Gyvenamame pastate ir šalia aptiktas kalkakmenio verpstukas, dviejų geležinių cilindrinių spynų fragmentai, peiliai, priekalėlis,

žalvarinis žvangutis, akmeniniai galąstuvai, žiesta keramika ir gyvulių kaulai. Visi trys pastatai priklauso vienai sodybai.

Chronologiškai abu kultūrinio sluoksnio horizontai mažai tesiskiria. Apatinis datuotinas XIII a. antrąja puse - XIV a. viduriu, viršutinis - XIV a. antrąja puse. XV a. Pajautos slėnis jau buvo apleistas, o XVI a. pradžios rašytiniai šaltiniai užfiksavo pievas buvusio miesto vietoje.

Į P nuo tyrinėtų plotų ariamame lauke prie pat Neries, be akmens amžiaus ir pirmųjų m.e. amžių radinių, paviršiuje pasitaiko XIII-XIV a. keramikos bei pavienių to laikotarpio dirbinių. Tai rodytų, kad papilys tęsėsi iki pat Neries.

Pastarųjų dviejų sezonų tyrinėjimai padėjo atskleisti viduramžių Kernavės planą. Miestą sudarė kunigaikščio pilis (Aukuro kalne) su ją saugojusiais priešpiliais (Mindaugo Sostu ir Lizdeikos kalnu) bei du amatininkų ir pirklių kvartalai. Vienas iš jų buvo apie 2 ha Pilies kalne, o antrasis - 10-12 ha plote Pajautos slėnyje.

1987 m. iš A. Kurmino sužinota apie archeologinius radinius jo darže, R Kernavės miestelio pakraštyje. Darže, kieme šalia ir po tvartu ištirtas 71 m^2 plotas. Aptiktas smarkiai apardytas, niveliuojant paviršių dabartiniams pastatams, XV-XVII a. 20-30 cm storio kultūrinis sluoksnis. Rasti XVI-XVII a. pastato akmeniniai pamatai ir koklinės krosnies likučiai. Kultūriniame sluoksnyje ir paviršiuje surinkta XV-XVII a. glazūruotų ir neglazūruotų žiestų puodų šukių, XV-XVII a. puodyninių ir plokštinių koklių, peilių, vinių, stiklo šukių, gyvulių kaulų. Matyt, miestelio pakraštyje šalia senojo Vilniaus kelio XV-XVII a. stovėjo smuklė.